

Europa som nationens anden og nationen som Europas anden

Forestillinger om Europa i den danske Europadebat

Af Tue Witt

Formålet med denne artikel er at undersøge nogle af de forskellige betydninger, betegnelsen 'Europa' tildeles i Danmark.¹ Den danske debat om Europa bliver ofte beskrevet som et spørgsmål om ja eller nej til EU. Det vil sige, at synspunkter vedrørende spørgsmålet om europæisk enhed og identitet bliver kategoriseret som enten en ja- eller en nejholdning til EU. Dermed hævdes det, at de enkelte udsagn om Europa kan relateres til enten en affirmativ eller en oppositionel holdning, som følgelig determinerer udsagnene.

Jeg vil nuancere det dikotomiske perspektiv på debatten og argumentere for, at de mange forskellige synspunkter ikke per definition kan rubriceres på denne måde. Der er ingen entydig ja-diskurs eller nej-diskurs. Jeg vil tværtimod hævde, at forskellige diskursive mønstre bevæger sig på tværs af den gængse ja/nej opdeling, og at de enkelte udsagn determineres af disse mønstre. Forskellige synspunkter trækker på de samme diskursive elementer og tilhører således det samme diskursive univers. Min pointe er, at debatten er mangfoldig og rummer varierende opfattelser af Europa, som ikke blot kan tilskrives enten en positiv eller en negativ holdning til EU.

Diskurs og italesættelse

En diskursiv optik på spørgsmålet om europæisk identitet er relevant på grund af tegnet Europas betydningsmæssige ubestemthed. Europas betydning unddrager sig endelig fastlæggelse, og selve begrebet og ideen om *Europa* er en u håndgribelig og diffus størrelse (Gidlund og Sörlin, 1994: 22; Llobera, 1993: 77). Dette indebærer, at en hvilken som helst bestemmelse af Europas betydning altid vil kunne modificeres og diskuteres.

Samfundsteoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffe fokuserer netop i deres diskursteori på de kontingente og foranderlige aspekter, som et diskursivt perspektiv kan være med til at fange. En diskurs er i deres forståelse et netværk af betydninger, hvori de enkelte betydningsdannelse aldrig er fuldstændige (Laclau og Mouffe, 2001: 106). De hævder, at diskursen aldrig kan være endegyldig, idet fikseringen af betydning altid kun kan være delvis og midlertidig, fordi betydningen er i potentiel fare for at blive indholdsudfyldt på anden vis af andre diskurser inden for samme domæne. Det diskursive felt, der markerer et hvilket som helst socialt eller

epistemologisk felt er således per definition betydningsmæssigt uafgørligt.

Ifølge Laclau og Mouffe forsøger diskursen at skabe entydighed i det diskursive felt ved at fikserer tegnenes betydningsglidning. Betydningsfastlæggelsen sker ved, at et tegns betydning udkrystalliseres i form af et såkaldt 'nodalpunkt'. Et nodalpunkt er et privilegeret tegn i diskursens delvise betydningsfastlæggelse, et tegn som de andre tegn knytter sig til og får deres betydning igennem (Laclau og Mouffe, 2001: 112). Nodalpunkterne cementeres ved, at diskursen skaber 'ækvivalens' mellem ellers forskellige elementers betydning. Ækvivalensskæder skaber entydighed, hvor der før var flertydighed (Laclau og Mouffe, 2001: 127). Artikuleres Europa for eksempel som bureaukrati og korruption, overskrives og udelukkes alternative betydninger, der kunne give et andet billede af Europa. Artikuleres Europa som fred, velstand og demokrati, udelukkes betydninger som krig, fattigdom og totalitarisme.

Med Laclau og Mouffe kan Europa i den danske debat beskrives som en såkaldt 'flydende betegner', fordi det tillægges betydning og indholdsudfyldes på mangfoldige måder inden for forskellige diskurser (Laclau, 1993: 287). Der vil altid være konkurrerende diskurser, der forsøger at omstøde betydningen af Europa ved at indbinde elementerne i netop deres diskursive struktur.

Det er imidlertid vigtigt at hæfte sig ved, at nogle diskursive elementer i den danske debat ikke er til debat, men alligevel spiller en vigtig rolle i betydningsfastlæggelsen og ligger som en klangbund eller undertema under de forskellige tematiseringer og italesættelser af Europa. Der er en form for permanent i det diskursive univers, som debatten om Europa aftegner. Det interessante er: Hvor krydser eller overlapper de hinanden, og hvor er de forskellige fra hinanden? I den danske debat er det spørgsmålet om nationen, der på samme tid forener og adskiller de forskellige perspektiver. De forskellige forestillinger om Europa tager det nationale i en eller anden afskygning som en forudsætning, hvilket kommer til udtryk ved, at det europæiske spejles i og sammenlignes med det nationale. Der vil imidlertid være forskel på, hvordan forholdet mellem det europæiske og det nationale beskrives og vægtes, og herved adskiller de forskellige perspektiver sig fra hinanden.

En diskursiv analyse er et relevant redskab til at få kortlagt de forskellige former for betydningsstilskrivning, som Europa er udsat for i den danske debat. Analysen vil afdække, hvordan Europa italesættes ved at fokusere på de betydninger og ord, som de forskellige bidragsydere til debatten knytter til Europa. De forskellige italesættelser

¹ Som materiale har jeg anvendt holdningsprægede artikler, det vil sige læserbreve, debatindlæg, kronikker og ledere fra de største danske aviser. Materialet er tidsmæssigt afgrænset til 2000 og 2001 og udvalgt ved hjælp af nøgleordene "Europæisk identitet", "Europa og identitet" og "EU og identitet" i databasen *Infomedia* [www.infomedia.dk]

beror på betydningsudfyldningen af en række nøgleord, der går igen i debatten. Betydningen af ordene skifter alt efter, hvilken diskursiv strategi de indgår i. Men samtidig bevæger diskurserne ind og ud imellem hinanden. En diskurs kan således levere råstof til forskelligt ladede eller modsatrettede italesættelser. Sagt på anden vis, forskellige synspunkter kan trække på de samme diskursive elementer.

Det er ved hjælp af denne diskursive optik med fokus på, hvor diskurserne krydser hinanden, og hvor de differerer fra hinanden, at jeg vil fremhæve debattens kompleksitet og sammenhængskraft. Først vil jeg vise, hvorledes negative betydningsstilskrivninger af Europa og europæisk enhed centrerer sig omkring nøgleordene "stat", "harmonisering", "bureaukrati", "korrupsion" og "elite" og argumentere for, at disse nøgleord er nodalpunkter i en diskurs, der fremstiller EU som en kunstig statslig enhed, der griber ind i den naturlige nationalstats domæne. Dernæst vil jeg vise, hvorledes nøgleord som "fred", "civilisation" og "demokrati" indgår som nodalpunkter i affirmative italesættelser af europæisk enhed og argumentere for, at disse italesættelser synes at vende de forskellige elementer fra de negative italesættelser på hovedet, hvilket underbygger antagelsen om debattens diskursive sammenhængskraft.

Europa som stat

En lang række artikler fremstiller en europæisk politisk enhed som en trussel mod den nationale enhed. EU italesættes negativt som et statsprojekt, der truer nationalstaten og den nationale selvstændighed. Ideen om Europa som en politisk enhed tilbagevises ved at konstruere skræmmebilleder som "Europas Forenede Stater", "EU-stat", "europæisk superstat" eller "forbundsstat".² Argumentet er, at EU som stat vil overtage en række af nationalstatens kerneområder og dermed overflødiggøre de eksisterende nationalstater. Et stadig tættere politisk samarbejde i EU fortolkes altså som den gradvise afslutning på nationalstaternes eksistens. For sprogligt at konkretisere truslen beskrives det, der er ved at ske, ved hjælp af bevægelsesmetaforer. Ord som "glidebane", "overbelastet EU tog", "vildtkørende europæiske vogn", "EU's damptromlekørsel" illustrerer glimrende, at EU opfattes som en snigende trussel.³

² Jørgen Grimstrup: Forskellige nej'er, debat: 280900, *Information*, 7.9.00; Jens-Peter Bonde: ØMU-nej giver øget vægt i EU, *Kronik, Politiken*, 31.07.00; Robert C. Berg: Intet EU-overskud, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 27.10.00; Julie Albeck: Nyt Europa har slugt en kamel, Debat: ØMU, *Information*, 17.04.00; Julie Albeck: Led leder, Debat, *Information*, 23.05.00, Drude Dahlerup & Niels I. Meyer: Eurovisioner, *Kronik, Politiken*, 24.04.01; Keld Albrechtsen: Hovedlinier i EU-politikken, *Kronik, Politiken*, 20.7.01.

³ Erik Birkerod Nielsen: Stemte flertallet forkert?, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 4.10.00; Anders Fenger: Nyrup, vær en god taber, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 4.10.00; Kaj Dorph Petersen: Tante Jelveds bitre tårer, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 4.10.00.

Europæisk enhed i form af en EU-stat opfattes mere præcist som en trussel mod nationalstaten og dens politiske identitet, fordi nationalstaten opfattes som værende defineret ved selvbestemmelse og selvstændighed. I denne forståelse fortolkes mere politisk samarbejde i EU-regi som ensbetydende med en betydelig begrænsning af den nationale beslutningsdygtighed:

Hvis udenrigs-, forsvars-, rets-, grænse-, og økonomisk politik vedtages ved overstatslige flertalsbeslutninger i EU, så udgør vi ikke mere en selvstændig stat, men er blevet en delstat i EU med endnu mindre selvstændighed, end f.eks. de tyske delstater har nu.⁴

Der fokuseres i mindre grad på de positive følger af integration og i højere grad på de negative konsekvenser af EU-samarbejdet. EU fører ikke til øget international indflydelse for nationalstaten, men til mindre indflydelse på nationale anliggender. Hvor EU artikuleres som "overvågnings-samfund", "overstatslige tvangsbeslutninger" og "mindre selvstændighed", artikuleres nationalstaten som "demokrati", "selvstændighed" og "selvbestemmelse".⁵

Det springende punkt i italesættelsen af EU som stat er, at EU opfattes som en *kunstig* konstruktion i forhold til den *naturlige* nationale enhed og derfor afvises en europæisk enhed under en hvilken som helst form på forhånd. Nationalstaten repræsenterer det nære og er den sande ramme for demokrati og politisk fællesskab, hvorimod EU er et fjernt eliteforetagende, der udhuler demokratiet:

Dertil kommer, at jeg har mere end svært ved at forestille mig, at der kan laves et lige så velfungerende demokrati på europæisk plan som i Danmark. Ved de danske folketingsvalg når vi stemmeprocenter på 80-90 pct., fordi langt størsteparten af befolkningen føler, at de godt kan følge med i det politiske liv på Christiansborg. De kan godt gennemskue, hvor de skal stemme for at påvirke udviklingen i den retning, de ønsker. De har forudsætningerne for at udøve deres demokratiske ret. Hvordan er det så på europæisk plan? Ja, her rasler stemmeprocenten straks ned, når vi skal vælge politikere til Europaparlamentet. Meget få føler, at de har overblik over, hvad der sker i EU. Derfor vil det være et betydeligt tab for demokratiet at flytte de afgørende økonomiske beslutninger ud af landet.⁶

Nationalstaten er således den eneste enhed, der kan sikre de demokratiske rammer. I denne forståelse kan det nationale og det europæiske ikke eksistere samtidigt. De udelukker hinandens eksistens. Det nationale repræsenterer nærhed, åbenhed og demokrati, medens EU

⁴ Aase Bak-Nielsen: Frygten for Europas Forenede Stater, Debat, *JP*, 15.12.01; O.K. Fregil: Dårligt eksempel, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 24.8.00.

⁵ Birgit Merete Jensen: Vidt forskellige holdninger, Debat, *JP*, 9.12.00. Om "Europas forenede stater": Se Drude Dahlerup & Niels I. Meyer: Eurovisioner, *Kronik, Politiken*, 24.4.01; Aase Bak-Nielsen: Pas på sprogfælden!, Debat, *Information*, 23.10.01.

⁶ Jes Lunde: ØMUen er et risikabelt projekt, Debat: Euroslutspurt, *Politiken*, 26.9.00. Se også Hans Kristian Steffensen: Nationalstaten, debat, *Information*, 18.11.00; Uffe Geertsen: Det nationale demokrati, *Kronik, Information*, 8.1.00; Jens-Peter Bonde: ØMU-nej giver øget vægt i EU, *Kronik, Politiken*, 31.7.00

repræsenterer lukkethed og mangel på demokrati. EU kan aldrig blive andet end et "skindemokrati", hævdes det.⁷

En anden måde at artikulere det umulige i en europæisk statsdannelse er at fremhæve, at EU aldrig har formået at skabe en politisk identitet, der kan samle Europas nationale befolkninger. Dermed kan EU ikke konkurrere med den nationale identitet:

Sagen er, at EU-direktiver og forordninger ikke er fremkommet gennem forudgående diskussion i Europa. Der findes ikke et europæisk folk, en europæisk offentlighed, en ensartet politisk kultur eller identitet. Det afslører den faldende deltagelse ved valgene til EU-parlament.⁸

Dette citat afslører det paradoksale i italesættelsen af EU som en statslig trussel. Inden for én og samme italesættelse figurerer modstridende artikulationer af europæisk enhed. På den ene side er europæisk enhed en trussel, hvis den bliver til en formel statsdannelse, fordi den interfererer med nationalstatens monopol på treenheden stat (territorium), folk og nation. På den anden side er denne statsdannelse en umulighed, fordi Europa netop mangler det, nationalstaten har: et folk, en offentlighed og en politisk kultur.

Harmonisering

En anden måde at artikulere EU som en trussel mod nationalstaternes beståen på repræsenteres af de italesættelser, hvori ordet "harmonisering" indgår som et centralt element. Harmonisering betyder i denne sammenhæng ikke, at de europæiske lande frivilligt indgår aftaler om fælles regler på en række områder i den formodning, at fælles regler gør samarbejde og samhandel nemmere. Nej, harmonisering er led i en EU-strategi, der sigter mod at skabe en *ensartet* overnational enhed. Harmonisering fortolkes som en ensretning af de grundlæggende forskelle mellem nationalstaterne. Dermed kan EU præsenteres som en trussel mod de nationale enheder, hvis eksistensberettigelse netop ligger i, at de er forskellige fra hinanden:

Traditionerne [i de europæiske lande] har for en stor del udviklet sig på baggrund af vilkårene. Derfor forstår jeg ikke argumentet om, at det er i samarbejde med de andre europæiske lande, at vi får større muligheder for at styrke dansk kultur, identitet og egenart. Tværtimod har jeg set en omfattende harmonisering, som i stadig stigende grad er med til at udjævne disse karakteristika. Kort efter vores afgørelse om euroen venter i Nice næste skridt i opbygningen af en superstat med flere flertalsafgørelser, så vi i mindre grad bliver herrer i eget hus.⁹

Harmoniseringen udjævner eller ophæver forskellene, det "særegne", "traditionerne", "vilkårene", og truer den nationale selvstændighed generelt, "det at være herrer i eget hus". Ensretningen af nationalstaterne viser sig på

⁷ Kim Behnke: Stakkels Europa, Debat: Euroslutspurt, *Politiken*, 17.9.00

⁸ Jørgen Grimstrup: Forskellige nej'er, Debat: 280900, *Information*, 7.9.00.

⁹ Laurids Larsen: Undgå en superstat, Debat, *JP*, 6.9.00. Se også Drude Dahlerup & Niels I. Meyer: Eurovisioner, *Kronik, Politiken*, 24.04.01.

flere niveauer. Således går der en lige linje fra harmonisering af agurkernes form til den militære intervention i det tidligere Jugoslavien, der beskrives som "fredsskabende EU-aktioner i strid med folkeretten!"¹⁰

Det hævdes i tråd hermed, at EU's harmonisering har et højere ideologisk mål for øje. EU og konstruktionen af en fælleseuropæisk identitet præsenteres som led i en ensretningsideologi, der kan sammenlignes med dem i det tidligere Sovjetunionen og Hitlers Tyskland. Argumentet er, at EU indoktrinerer befolkningerne til at blive ens på samme måde, som de totalitære stater gjorde:

I den nu hedengangne Sovjetunion forsøgte man sig også med den store forkromede totalharmonisering og denne gang ligesom i EU båret af et overordnet gyldent mål. For at virkeliggøre dette mål – dengang det såkaldt socialistiske idylsamfund – forgreb styret sig massivt på de traditioner, religioner, kulturinstitutioner og andet, som ikke harmonerede med ideologien.¹¹

Sammenligningen mellem EU og totalitære regimer fra det tyvende århundrede tjener det formål at miskreditere EU og en europæisk enhed som sådan. Sammenligningen understreger, at en europæisk enhed intet positivt medfører for nationalstaterne. En europæisk enhed er direkte farlig og medfører konformitet og udslettelse af den nationale selvstændighed og særegenhed.

Spørgsmålet er imidlertid: Hvordan kan EU være ude på at ville ensrette og påtvinge de nationale befolkninger en bestemt EU-identitet, når EU netop slår sig op på sloganet "Enhed i mangfoldighed"? I debatten præsenteres man for to muligheder. For det første er det muligt, fordi politikerne ikke siger, hvad de mener, og hvad de har til hensigt. De har en skjult dagsorden. EU ækvivaleres således med "hemmelige aftaler/handler", "fortielser", "bedrag", "fordrejninger" og "løgnagtige rapporter".¹² For det andet fortolkes EU's mange ideer og tanker om at støtte og bevidstgøre europæerne om deres regionale og lokale identiteter som netop et tegn på denne 'harmonisering' af de nationale identiteter:

Den strategiske målsætning for den euroregionale udvikling er således, at de nationale eller lokale "egnsidentiteter" skal opløses til fordel for en fælleseuropæisk identitet.¹³

I dette perspektiv har EU-samarbejdet udelukkende til formål at overbevise de europæiske landes befolkninger om deres grundlæggende fællesskab. En europæisk identitet er altså i realiteten lig med en EUropæisk

¹⁰ Ole Hasselbalch: Den politiske elite og vælgermassen, *Kronik, JP*, 27.10.00

¹¹ Ole Hasselbalch: Den politiske elite og vælgermassen, *Kronik, JP*, 27.10.00. Se endvidere Bent Jensen: Anti-europæisk, *Kronik, JP*, 25.8.00.

¹² Aase Tenyler: Folkestyre med den daglige stemme, *Breve fra læserne, Berlingske Tidende*, 4.10.00; Chr. Bøgh Kristensen: Grus i maskinen, *Breve fra læserne, Berlingske Tidende*, 24.8.00, Hardy Hansen: EU er kapitalens værktøj, *Kronik, Aktuelt*, 28.9.00; Uffe Vestergård: Noget er råddent, *Breve fra læserne, Berlingske Tidende*, 24.8.00.

¹³ Torben A. Petersen: Fra nation til region, *Kronik, Aktuelt* 12.9.2000

identitet, et kodeord for en række forskellige EU-strategier, der har til formål at ensarte de nationale forskelle.

Opfattelsen af en europæisk enhed som en trussel mod nationalstaterne artikuleres også ved, at EU præsenteres som værende uforenelig med nationalstaternes forvaltningsmæssige praksis. EU ækvivaleres med en række negative elementer, der kan centrerer omkring nodalpunkterne "bureaukrati" og "korruption". I artiklerne fremstilles EU som en administrativ enhed, der blot gavner politikerne: "EU har udelukkende været et slaraffenland for politikere og bureaukrater".¹⁴ I italesættelsen trækkes der på en allerede etableret fortælling om EU's enorme embedsmandssystem: Alle ved, at EU blot er et stort bureaukratisk maskineri, hvor embedsmænd og politikere bruger løs af befolkningernes penge.

Bureaukrati og korruption

I italesættelsen af EU som afvigende i forhold til nationalstatens forvaltningsmæssige principper etableres der forbindelse mellem EU og korruption ved, at EU's bureaukrati ækvivaleres med "svindel", "løgn", "bedrag", "fordrejninger" og "fortielser".¹⁵

[EU's topstyrede] stræben har bl.a. ført til et enormt bureaukrati og en regelstrøm, vi slet ikke har forudsætninger for at administrere, så vidt som at de faste omkostninger herved langt overstiger, hvad det beskedne danske befolkningsunderlag kan betale. Den har ført til et i store dele løsagtigt og i visse dele endog korrupt forbrug af pengemidler.¹⁶

Hensigten med at forbinde EU med et stort, anonymt bureaukrati og omsiggribende korruption er at distancere EU fra nationalstaten og sætte nationalstaten i et positivt lys.

Den negative fremstilling af EU som et fjernt og korrupt bureaukratisk maskineri tjener det formål at få nationalstaten til at fremstå som kontrasten til dette billede, som demokratisk og hæderlig. EU afvises som en stor "fejlkonstruktion" og udgør i dette perspektiv intet alternativ til den nationale enhed. EU er en kunstig ramme for fællesskab.

Denne entydigt negative italesættelse af EU ekskluderer de positive aspekter, EU-bureaukratiet kan have. For det første afvises den mulighed, at kontrol kan være konstruktiv; at EU's mange administrative niveauer netop forhindrer korruption og pengespild. For det andet ses der bort fra, at nationalstaten også er bureaukratisk. En vilkårlig nationalstat har et stort administrativt korps, der kan sammenlignes med EU's, og korruption kunne også finde sted i national sammenhæng. For det tredje udelukkes det faktum, at de enkelte medlemsstater drager stor fordel af samarbejdet. For eksempel de økonomisk lukrative landbrugsstøtteordninger. Herunder ses der helt

¹⁴ Robert C. Berg: Intet EU-overskud, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 27.9.00.

¹⁵ Chr. Bøgh Kristensen: Grus i maskinen, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 24.8.00.

¹⁶ Ole Hasselbalch: Den politiske elite og vælgermassen, *Kronik, JP*, 27.10.00. Se også Inge Refshauge: Frankrig vil herske i Europa, *Debat, Aktuelt*, 14.12.00 og Eva Bendix: Et folk der selv kan tænke, *Debat, Aktuelt*, 11.10.00.

bort fra, at det i høj grad er nationalstaternes regeringer, der bestemmer, hvad der skal ske i EU. Selve drivkraften i EU består i lige så høj grad af politisk vilje som af interessekampe eller interessekonsensus mellem de enkelte lande.

Europa som elite

En variation over italesættelsen af EU som trussel oversætter den populistiske dikotomi mellem eliten og folket til en opposition inden for EU mellem store lande og små lande. EU er de store landes klub og først og fremmest et redskab i deres magtspil og "stormagtsdrømme":

De store lande vil styre EU og med Frankrig i spidsen og Tyskland lige i hælene vil det blive en magtkamp mellem disse to lande...Frankrig havde lagt op til at tromle alle de små europæiske lande ned...Har dette land en drøm om at blive Europas herskere.¹⁷

"Stormagtsdrømme" giver associationer til imperialismen og lægger grunden til en fortælling om, at de store lande vil underlægge sig de mindre lande i Europa. Der tales om, at "udenlandske politikere, [...] aspirerer til at blive præsidenter i et forenet Europa, "stærke kræfter i store lande [har] tilsyneladende planer om at få socialpolitik ind i grundloven", og om "magtbegæret fra visse store lande".¹⁸ Et udsagnsord som "majorisere" anvendes ofte i debatten: "Man opnår bestemt ikke noget 'fredens projekt' ved at majorisere et land til at gennemføre beslutninger, som landet er imod".¹⁹ I dette perspektiv er det de store lande, der bestemmer i EU, og de bestemmer, fordi de er store. Danmark bliver aldrig andet end "kuli for de store lande" i EU.²⁰

I modsætning til de store landes magtspil præsenteres Danmark som et "lille land" og som en passende, ja, som den eneste mulige ramme for demokrati og fællesskab i det hele taget: "Netop en befolkning på ca. 5 millioner som den danske menes at være en passende enhed i et regionalt Europa."²¹ Dermed gøres demokratiets mulighed direkte proportional med et lands størrelse, og samtidig hævdes det, at EU er en alt for stor enhed til at kunne være demokratisk:

¹⁷ Inge Refshauge: Frankrig vil herske i Europa, *Debat, Aktuelt*, 14.12.00. Se også Bent Hesselmark: Minimal indflydelse, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 27.9.00, Robert Ellis:

Stormagtsdrømme, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende* 3.9.00; Niels Olsen: Prikken i forhold til praksis, *Debat: EU: Information*, 16.12.00; Ole Lauritzen: Se tiden an – og stem nej, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 7.9.00; Anders Fenger Roukær: EU-grundlov allerede på vej, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 27.9.00.

¹⁸ Inge Refshauge, Frankrig vil herske i Europa, *Debat, Aktuelt*, 14.12.00.

¹⁹ Drude Dahlerup & Niels I. Meyer: Eurovisioner, *Kronik, Politiken*, 24.4.01

²⁰ Anders Lundemark: Danskhed til salg, *Debat, Aktuelt*, 15.03.00.

²¹ Ole Hasselbalch: Den politiske elite og vælgermassen, *Kronik, JP*, 27.10.00. Se også Jens-Peter Bonde: ØMU-nej giver øget vægt i EU, *Kronik, Politiken*, 31.7.00.

Det er både en historisk og aktuel erfaring, at en storstat på 350-450 millioner mennesker aldrig kan blive særlig demokratisk. Folkestyre lever af alsidig oplysning og reel debat og indflydelse.²²

Det interessante er, at elementer i "lille-land"-italesættelsen kan artikulere på en anden måde og dermed tilbyde alternative subjektpositioner. "Lille-land"-italesættelsen kan også bruges til at argumentere for den store rolle, Danmark spiller i EU. Danmark kan således positioneres som det lille land, der ikke har interesser i klemme:

...Danmark har en vigtig rolle at spille i europæisk sammenhæng. Danmark har tit kunnet fungere som mægler mellem de store lande, der havde store interesser i klemme og ikke kunne blive enige....²³

Danmark er som lille land et uegennyttigt, kompromissøgende land og derfor en vigtig og indflydelsesrig mæglingspartner mellem store lande. Ofte henvises der til den "nordiske model" som bevis på, at de små lande kan gøre en forskel i EU.²⁴ De små lande spiller en vigtig rolle i EU, og deres stemme betyder noget. De får deres ændringsforslag gennemført.

Mekanismen i de oppositionelle italesættelser af europæisk enhed er samlet set, at EU fremstilles og skabes som det *kunstige* modbillede til den *naturlige* nationale enhed ved at blive forbundet med en række negative elementer: stat, harmonisering, bureaukrati og korrupsion og redskab for stormagterne. I modsætning hertil skabes et billede af den nationale enhed som lig med demokrati, medbestemmelse, gennemsigtighed, offentlighed og nærhed. Intentionen bag den skarpe dikotomi mellem EU og nationalstaten har til formål at eliminere forestillingen om Europa som en enhed og samtidig cementere den nationale enheds bestandighed og primat.

Indtil nu har jeg kortlagt forskellige måder, hvorpå Europa italesættes oppositionelt og negativt. I det følgende vil jeg sætte fokus på bekræftende italesættelser af Europa og europæisk enhed. I lighed med de oppositionelle italesættelser af Europa placeres det europæiske også her i forhold til det nationale, men med omvendt fortegn. I disse italesættelser fremstilles det europæiske som noget positivt og det nationale som noget negativt eller i hvert fald mindre betydningsfuldt.

Europa som fred

En lang række artikler italesætter europæisk enhed som løsningen på de nationale konflikter og krige, der har præget Europa gennem historien. Det historiske argument går på, at europæerne i højere grad er nødt til at anerkende deres fælles identitet og fælles arv for at overkomme de negative konsekvenser af nationalisme og mistillid mellem

²² Uffe Geertsen: Det nationale demokrati, *Kronik, Information*, 8.1.2000. Se endvidere Jørgen Grimstrup: Forskellige nej'er, *Debat, Information*, 7.9.00.

²³ Luc de Visme: Eurofølelse: En hjertesag. *Debat, Politiken*, 31.7.00. Se også Anja Dalgaard-Nielsen: De smås muligheder i de stores Europa, *Debat: EU, Politiken*, 9.2.01 og Mimi Jacobsen: Samarbejde styrker dansk kultur, *Debat, JP*, 20.8.00

²⁴ Gustav Henningsen: Den lille tue og det store læs, *kronik, Berlingske Tidende*, 30.9.00.

Europas folk og nationalstater: "Det [EU-samarbejdet] har... gjort op med den nationale selvtilstrækkelighed og rivaliseringen mellem Europas stormagter."²⁵ Europæisk enhed ækvivaleres med samarbejde, fred og politiske løsninger, hvilket står i modsætning til et Europa opdelt i nationale enheder, hvor konflikter, krig og fjendskab hærger:

EU er et usædvanligt forpligtende samarbejde mellem selvstændige demokratier, hvoraf flere tidligere var fjender. Nu dominerer fredelige politiske løsninger frem for krig.²⁶

Det europæiske er rammen, inden for hvilken nationale konflikter ophæves. I denne artikulation reproduceres den traditionelle forklaring på det europæiske samarbejde som et freds- og velstandsprojekt. Europæisk enhed bliver fremstillet som selve forudsætningen for fred i Europa. Den implicite fortælling er: Engang slog europæerne hinanden ihjel i udsigtsløse, nationale stridigheder, i dag har de fundet sammen i et perspektivrigt og fredeligt samarbejde, hvor de handler med hinanden og fører fælles politik. Den *lære*, vi skal drage af denne fortælling er, at det nationale, nationalitet og nationalisme er "skældsord" noget, som vi er færdige med.²⁷

Europa derimod ækvivaleres med "samarbejde" og "gensidighed" og symboliserer et fremskredet civilisatorisk stadie: "Det europæiske samarbejde har løftet Europa op på et højere niveau. Vi er langt om længe blevet civiliserede."²⁸

Det nationale knyttes altså til negative elementer, der henføres et overstået kapitel i Europas historie. Modsat knyttes det europæiske til positivt valoriserede elementer, der påstås at kendetegne en moderne kultur.

Hvis det nationale skulle konnotere "selvforherligelse", "mistro", "mistillid", "selvtilstrækkelighed", "selvgodhed", "rivalisering", "navle-beskuende", "konfrontationslyst" og "nationalisme", står det europæiske for "udveksling af ideer", "kritisk tillid", "dialog", "samarbejde", "solidaritet" og "sameksistens". Hvis det nationale implicerer "had", "chauvinisme" og "mistro", medfører det europæiske "åbenhed" og

²⁵ Bendt Bendtsen: Vi bør læse i glemmebogen, *Debat:*

Euroslutspurt, *Politiken*, 24.9.00. Se også: Arne Melchior: Mere union er et gode, *Debat: Euro og frihed, JP*, 6.1.00;; Bare lidt dumt, leder, *Berlingske Tidende*, 21.9.00; Anders Fogh Rasmussen: Fremtidens EU, *Weekendavisen*, 27.10.00; Jørgen Wahl: Lad os være nationale og stolte i EU, *Kronik, Berlingske Tidende*, 24.8.00.

²⁶ Naser Khader: Reelle argumenter for et ja!, *JP*, 20.9.00. Se endvidere Mimi Jakobsen: fred og forskellighed, *Debat, JP*, 25.9.00;

Poul Højlund: Hvad kan jeg gøre for Europa?, *Debat: Euro-Debat, JP*, 23.9.00. Se også Aage Pedersen: Plat eller krone om Euro'en, *Breve fra læserne, Berlingske Tidende*, 17.8.00. Gorm Harste: Fra flamme til flomme, *Kronik, Information*, 10.8.00; Erik Stockmann: Appel til borgerlige nej-sigere, *Breve fra læserne, Berlingske Tidende*, 26.9.00

²⁷ Torben Halmø Albertsen: Vi skal veksle ideer, ikke penge, *Debat: 280900, Information*, 16.9.00

²⁸ Lene Espersen: Et borgerligt nej er ansvarslost, *Debat: Euroafstemning (2), Politiken*, 9.9.00. Se også Gorm Harste: Fra flamme til flomme, *Kronik, Information* 10.8.00; Thorkild Overgaard: Lad os så få den EU-Debat, *Debat: Danmark og EU, JP*, 30.10.00

”velvillighed”. Hvis det nationale er lig med ”rødgrød-leverpostejtradition”, ”statisk”, ”lukket”, ”nostalgi” og ”sentimentalitet”, ækvivalerer det europæiske ”sund og naturlig udvikling” og ”moderne identitet”. Hvis det nationale projicerer et ”historieløst idylliserende selv billede af den danske nation”, afslører det europæiske ”ansvar for historien” og ”skæbneløshed”. Hvis det nationale har endemål i ”konflikt”, ”opsplitning”, ”borgerkrig og folkedrab” står det europæiske for ”fred” og ”forsoning”.²⁹

Europæisk enhed ækvivaleres kort og godt med *udvikling*. En karakteristisk, der skal ses i forhold til en opfattelse af det nationale som lig med *stiltand*. Medens det nationale afskrives som noget statisk, selvtilstrækkeligt og gammeldags, tilskrives det europæiske værdier som udvikling, fred og samarbejde. Den ensidige fokusering på det negative ved det nationale får det til at fremstå som udslag af en bagstræberisk, reaktionær og destruktiv tankegang, der intet godt fører med sig, og følgelig kommer det europæiske til at fremstå som noget moderne, progressivt og konstruktivt.

Den europæiske integration bliver fremdraget som det eneste modtræk til den potentielle splittelse, som en opdeling af Europa i nationale enheder indbefatter, som vejen frem og for at blive i sprogbrugen, som vejen ud af den nationale blindgyde. Den britiske antropolog Chris Shore hævder, at denne modstilling mellem det nationale som konflikt- og krigsagent og det europæiske som symbol på fred og velstand indgår som centrale elementer i et forsøg på at få skrevet EU ind i europæisk historie (Shore, 2000: 61). EU er afslutningen på en fortælling, hvor fornuft og enhed triumferer over splittelse og nationalisme. Europæisk historie bliver dermed til en slags fremskridtsgenealogi, en oprindelseshistorie, der tilskriver Europa stadig mere civilisation (Shore, 2000: 58-61).

Det bemærkelsesværdige er, at den binære konstruktion *naturlighed* versus *kunstighed* her er blevet vendt på hovedet. Nu er det europæiske lig med ”sund og naturlig udvikling” og det nationale står for noget kunstigt. Endvidere er det interessant, at det europæiske er konstitueret i kraft af sin relation til det nationale, som forsøges ekskluderet. I italesættelsen er det europæiske intet uden sin binære opposition, det nationale. Det europæiske er således ufuldstændigt, fordi det nationale har vital betydning for konstitutionen af det europæiskes

fuldstændighed. Dermed vendes hierarkiet i den binære opposition om. Den underordnede pol, det nationale, er konstituerende for den privilegerede, det europæiske.³⁰

Dermed bliver den fredelige europæiske identitet vanskelig at forestille sig uden sin modpol, den aggressive og destruktive nationale identitet. Den nationale identitets dårlige historie bliver altså til selve katalysatoren for skabelsen af en europæisk identitet. Sagt på en anden måde: Diskurspolerne er gensidigt afhængige. Billedet af Europa skabes gennem sit modbillede, nationen. Det er paradoksalt, at europæisk identitet fremstilles som et alternativ til den nationale identitet, når det europæiske samtidig intet er uden sin diametrale modsætning, det nationale.

Europa som demokrati

En variation over italesættelsen af Europa som fred repræsenteres af de udsagn, der placerer demokrati som et centralt element i forestillingen om en europæisk enhed. Argumentet er det samme som før: En europæisk enhed er et skridt op ad den civilisatoriske rangstige. Et forenet Europa bringer demokratiske tilstande, hvor der før var anarki. EU ækvivaleres eksempelvis med ”et samarbejdende Europa imod krig for fred og demokrati”³¹, beskrives som et ”demokratisk fællesskab”, eller essentialiseres slet og ret til ”det demokratiske Europa”.

Denne opfattelse af europæisk enhed kontrasteres med den nationale organisering af Europa, der sættes lig med manglende demokrati, ja med totalitarisme, karakteriseret ved det nazistiske Tyskland og det kommunistiske Sovjetunionen.³² Kommunismen og nazismen bliver her brugt som skræmmeeksempler på den nationale inddeling. Så galt kan det gå.

Ovenfor viste jeg, hvordan totalitarisme blev brugt til at artikulere europæisk enhed som ensretning af de grundlæggende nationale forskelle. Med en lille forskydning bliver det samme element fremført i en modsatrettet italesættelse, hvilket understreger, at det er de diskursive mønstre, der determinerer udsagnetens karakter. Det europæiske repræsenterer altså overskud af demokrati; en egenskab, som kan holde de totalitære tendenser i Europa i ave.³³ Demokrati fremstilles som et iboende karakteristikum ved det europæiske samarbejde, der betegnes som ”det naturlige samarbejde mellem frie demokratiske stater”.³⁴

Essensen af denne italesættelse er den samme uforenelighed mellem det nationale og det europæiske som i artikulationen af Europa som ’fred’. Demokratiet fremstilles som en særegen europæisk attribut, som det nationale er ude på at ødelægge. I et Europa inddelt i nationalstater lurder den udemokratiske fare. Det europæiske demokratiske fællesskab inkarnerer det eneste alternativ til nationalstaternes antidemokratiske kræfter.

²⁹ Annegrethe Rasmussen: Stem dansk, *Berlingske Tidende*, 24.9.00; Paul J.A. Fabricius: Tal så vi kan forstå det, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 17.9.00; Peter Ingemann: Fremmed i mit eget land, *Debat, JP*, 4.10.00; Torben Halmø Albertsen: Vi skal veksle ideer ikke penge, *Debat:280900, Information* 16.9.00; Lene Espersen: Et borgerligt nej er ansvarsløst, *Debat: Euroafstemning, Politiken*, 9.9.00; Gorm Harste: Fra flamme til flomme, *Kronik, Information*, 10.8.00; Helge Tvilde: Vær fremadrettet, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende* 17.9.00; Andreas Grosbøll: En frafalden nejsigers bekendelser, *Kronik, Information*, 27.9.00; Bare lidt dumt, leder, *Berlingske Tidende*, 21.9.00; Hans Skov Christensen: Angsten for det ukendte, *Kronik, Berlingske Tidende* 15.1.00; Iboja Wandall-Holm: Sirenesang, *Berlingske Tidende*, 16.9.00; Pia og Birger Adeler-Bjarnø: Ja til europæisk solidaritet, *Berlingske Tidende*, 18.9.00; Michael Seidelin: Den ny nationalisme, *Kronik, Berlingske Tidende*, 9.10.00; Bendt Bendtsen: Vi bør læse i glemmebogen, *Debat: Euroslutspurt, Politiken*, 24.9.00.

³⁰ Pointe inspireret af Dyrberg, Hansen og Torfing, 2000, p. 321.

³¹ Gunner Schmidt: Ja vejer mest, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 24.8.00

³² Helge Tvilde: Vær fremadrettet, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 17.9.00.

³³ Iboja Wandall-Holm: Sirenesang, *Berlingske Tidende*, 26.9.00

³⁴ Bare lidt dumt, Leder, *Berlingske Tidende*, 21.9.00; Helge Tvilde: Vær fremadrettet, Breve fra læserne, *Berlingske Tidende*, 17.9.00

Det interessante er, at demokrati her er et argument for europæisk enhed, hvor det ovenfor i de oppositionelle italesættelser blev anvendt som argument *mod*. Demokrati som argument mod europæisk enhed er, at den umulig kan være demokratisk, som nationalstaten er det. EU er udemokratisk, idet det blot er et elitefortagende fjernt fra folket og dets interessesfære. Her er argumentet vendt på hovedet. Det er nationen, der har udemokratiske tendenser, og Europa der står som garant for demokrati.

Opsamling

Jeg har i denne artikel undersøgt forskellige holdninger til Europa og europæisk enhed i den danske debat. Jeg har vist, hvordan centrale italesættelser af Europa, der sædvanligvis rubriceres som enten ja eller nej til EU, kan opfattes som del af det samme diskursive univers. Italesættelserne trækker på nogle af de samme diskursive elementer, der dog bliver indholdsudfyldt forskelligt i forhold til forskellige strategier. Konsekvensen er, at den danske debat om Europa ikke udelukkende kan tænkes entydigt som værende opdelt i ja- og nejsynspunkter. Der er en diskursiv sammenhængskraft, der gør, at debattørerne har mere fællesgrund end sædvanligvis antaget. En række diskursive mønstre determinerer de forskellige synspunkter på tværs af ja/nejopdelingen. Ét fællestræk er, at det europæiske ikke kan tænkes for sig selv, men hele tiden artikuleres i forhold til det nationale. I de affirmative italesættelser præsenteres det nationale som Europas dårlige samvittighed og som katalysator for europæisk enhed, hvorimod det nationale i de

oppositionelle italesættelser er selve kernen og det fundamentale, som en europæisk enhed vil sætte over styr

Tue Witt er cand. mag. i europastudier, Aarhus Universitet..

Litteratur

Dyrberg, Torben Bech; Hansen, Allan Dreyer; Torfing, Jacob (2000): "Metodiske refleksioner", In: T. Dyrberg, A.Hansen og J. Torfing (red.): *Diskursteorien på arbejde*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, pp. 319-339.

Gidlund, Janerik og Sörlin, Sverker (1994)[1993]: *Det europeiska kalejdoskopet*, Stockholm: SNS Förlag.

Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (2001) [1985]: *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. Second Edition, London: Verso.

Laclau, Ernesto (1993): "Power and Representation", In: Mark Poster: *Politics, Theory and Contemporary Culture*, New York: Columbia University Press, pp. 277-296.

Llobera, Josep R. (1993): "The Role of the State and the Nation in Europe", In: Soledad García (ed.): *European Identity and the Search for Legitimacy*, London: Pinter Publishers.

Shore, Chris (2000): *Building Europe. The Cultural Politics of European integration*, London: Routledge.